

סופר על משמרתו

(עם הספר "הבחירה בארץ הבחירה" לאליעזר שטיינמן)

מאת ג. י. זיכר

לא ישמוט מידו, הרף ידיעתו המסוכנת מסעמת אותו החקוק, כי זרע יש"ר לא יאבד בציה. מלא קנאותו לחירותו המוחלטת של הסופר, לטהרת יעודו, תלות כלשהי בר"ש, וברשות ישראלית מדובר, שכרה אין אמן מטעם, אין סופר מטעם" (ע' 46). יש אולי סופרים שפורסויה של מלכות מושכתם והם משתוקקים לעשות שותפות עם קברניטיה, הללו מניחים אפילו חלוקה מיאכנתי של התפקידים: הם בחימר ואנתנו ברוח, אך טעותם כפילה. חלוקה כזאת לא היתה ולא תהי' אין דרכה של מלכות להסתפק בתחום החומר בלבד; נשמתו היתירה של היוצר אינה בת'שוחפות. שטיינמן שואל, בהסילו הומרה רבה בשאלתו: האם כקסרקטין נעשה את בית היוצר? כלום ספקידים ישבו לנו או יושבו אותנו על האבניים? (ע' 48). יודע השואל שעדיין תמונה זו לקצה מן הדמיון. אולם בתנאים מסויימים עשוי אף הדמיון יוני להתגלגל בממשו. הנהיחו מצב ברור ומגודר — שותפות בין אנשי הר"ש ואת אנשי היצירה — הייב הוא לפתח ולהעלות את כל שלביו האפשריים. שטיינמן רואה את האמנות כמלכות לעצמה, ואין מלכות צריכה להיות מקור רבה למלכות, כל שכן לשמשו, מוטב שהסופר יעורר בהלקתו, ימלא את המור של עליו מטעם מצפוניו: "לשמעו לקול דפקו של עצמו. לשקף את מאורעות לבו, את מערכי רוחו, את חויותיו, להביע את רגשיו, הגיגיו, לבטוי ואת מאבקיו ונפחוליו עם עצמו ועם וולתו. כלומר, עם החברה, עם הטבע והגוף, כמו שנאמר: "מבשרי אהזו אלוה" (ע' 97). מן האמור נובעת מסקנה ברורה: סופר העושה זאת באמונה ממלא יעלה בתמונתו גם את החברה שהוא חי בתוכה, כי אין בכלל אלא מה שבפרט.

שטיינמן אינו היחיד בדורנו הטוען לעצמאותו הגמורה של היוצר, לאי תלותו במנגנון כלשהו. בין של אחת המפלגות ובין של המדינה, אך מטענותיו הוא עולה בתקול החוקה, קדושה, הגור תנה מישנה חוקף לקולו, אתה יודע שאין זו דעה יתומה, ילידת יומה, אלא היא משתלבת יפה במסכתם של ראשי ר"ש. עם ישראל בארצו לא ידע משוררי הצר, הנביאים שימשו את אלוהיהם ולא את מלכיהם. אפילו הקרובים למלכות לא כבשו זעמם ותוכחהם בשעה שזו סתה מדרך הישר. משוררי הצר היו רק נביאי השקר, אבל משאותיהם שוא לא נשמרו בזכרון הלאומי. אין שטיינמן מצוין במפורש קשרי דברים זה, אבל אתה שומע אותו מכלל דבריו.

ישראל, תגדל ותפרח' קורא גם באדיר, יחי גם הובוב, או בעל'זובוב הקדמון, זה המבקר העומד ומצליף בשוט לשונו על גב הסוסה האצילה: צדק צדק תר' דפי' (ע' 45-55). את המשל הסוסק ראטי ממחיש ומשלים דברו של אדון הנביאים, שציווה אותו לעמו ישראל, אין שטיינמן נתפס לאשליות, גלוי וידוע לפניו, כי מעולם לא שפרה על הסופר נהלתו. כל שכן בימינו. העם לא מפי סופריו הוא חי. לכל היותר הוא מהענג על לשונם ומליצתם, אבל בחור קותיהם אינו הולך ואת משפטיהם אינו מקבל. הרבה מקיפיהם במדינתנו צוע קים ואינם נעצם, אין שומע גם לקול הסופר העומד בשער ומרצה את טענות המקיפיהם" (ע' 102). אפילו ידיו לר' חשים לו, ולחישתם לחישת שרף: "גגו את עט הסופר והלס. — — — ציבור הסופרים עבר זמנו ובטל קרבנו. — — — לאמיתו של דבר אין לחברה עוד כל צורך בהם" (ע' 240). ובכן, לא "צור תעודה" אלא "חתום הווי", נחזור אל משל הובוב והסוס. הראשון מזמזם ומט' ריז' בלי חשך, אין מה מועיל בזימזומי? הסוס מתמלא רוגז ומשתדל בכל האמ' צעים לטרדו, תרא נעשה אילי חרוץ במלאכת הטירוז, אבל בשאר הדברים אינו מתעורר ומסויף לעמוד בעצלותו. אמנות הסופר בתעודתו אין העיוורון יפה לה, להיפך: ככל שפקחות'יעינים היא, רואה את אבני הנגף החוסכות דר' כה ואת מלאכי החבלה אשר סביב שתו עליה, משבית כוחה. במאבק היא נבתנת ומתחסנת, שטיינמן מכיר את האעקשים הנערמים לפני הסופר ואת הכוחות העוינים אותו, יש וספיקותיו פוגעים בנטיעות ומניעים אפילו לשרשים, אך בספקותיו הוא חי ומתהוק. "יצורים הר' בה מאכלסים עולמו של הקדוש'ברוך" הוא וכל אחד מהם ממלא את התפקיד שהועיד לו בוראו, אף הסופר, שהוא פרודה במערכת היקום, הייב למלא את מה שנצטווה עליו מתחילת בריאתו. ומהו זה? "לעומד על המיצפה בזמננו אין הפקיד שונה משל תפקידו של רב ההובל בדברו אל יונה: מה לך נרדם? קום קרא אל אלוהיך! הצופה שמש הק' הל הוא, הדופק באשמורת הנוקף על התריסין; קומו לעבודת האמת! — — — הצופה הוא מעורר, טבע המעורר לרוז ולהזיז" (ע' 6). מכיון שרוע חורו בדין שתהווה גם האהרה, ההתמודדות היא נצונית, לא עליך לגמור את מלאכת המעורר, אבל אין אתה בן'חורין להי' בטל ממנה. מרבן, האזהרה החזרתית מ'הילה להלאות, להעלות זעם, כמות כ' בוב מזמזם, כולף טורד, אולם אין מנוס, בעל כרחך אתה מעורר, כל זמן שמ' צויים גרזמים עליך להמדיד בפולתך, והעיקר, בלי יסוד האמונה שום לאוהרתך ולתוכהתך, לא נכתבה שום מגילת הזעם, אלא מתוך אמונה בניצוף הטוב, הלוהש ואינו פוסק בכל נפש, רק המיואשים אינם צועקים, ורק הא' דישים אינם תובעים דין'השבנון, אבל הצופים, המצפים באמת להתעוררות, מעוררים ואינם מפסיקים" (שם).

רצונך, מקופל באותן הכאות ה"אני מאמין" של שטיינמן, כל עוד רוחו בו יעמוד על פשרתו, יעורר יודיכתי, כי לכך נוצר, אפילו ישטפו טביבו גלי כסירה, ילעיגוהו כורע אל צחיה סלע — יוסיף ויחיה באמונתו, את משך הזרע

זו, מופרש כאילו מן הציבור, ולמעשה שריו תמיד בתוכו. גושא חלוי וסובל מכאוביו, בהוכיחו אותו על תהפוכותיו אינו אלא שלוח מצפוניו של ציבור זה. הד לקולו הפנימי ולהרהורי הרתחו. המתמיד בויקתו לשאלות היום, אלו העומדות ברזמו ובוטו של עולמנו, ריר אים אתו משום מה כתיצוגי, שטרקלין היצירה נעול בסניו. אפילו זכה למדריי' גה גבוהה במקצועו וגדול כבודו בעיני הקוראים — עדיין פעלו מעורר מנוד' ראש: כל כך טורח וקודה, ומה הכל יפול לו בנעימי הנצח? לא באבן הוא חוקק דבריו, כי אם רושמש בחול. תבוא רזו הזמן ותמחק. כשם שתמחה את העניינים שהולידו אותם. לכאורה, הכל מודים בשליחותו של רושם פרקי הי' מים, שהרי וקקים לו ולשיירות, אולם העולם, כידוע, צריך לבשם וגם לבור' סי, ואף'על'פ'י'כן: אוי לו למי שאר' מגותו בורסי.

אליעזר שטיינמן

מכאן אנו רואים עד כמה אין המוס' כם קבוע במסמרות. לעתים בא מוסכם אחר, מאושש ממנו, ומערערו, כגון: אל הסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, יש קנקן שזוט מלא זהובים ויש קנקן מפור אר שאפילו אסימונים אין בו. ה"מה" אין לו קיום מכוח עצמו. הוא עומד ונופל רק לאחר שמתחבר אליו ה"איד", יכול סופר לעסוק כל ימיו בבעיות הנ' צה ולהישאר קרז מכאן ומכאן, ויכול הוא להתמסר לעניני יומיום ולזכות לשני שולחנות: היי שעה וחי עולם, אמנם, הסובליציסטיקה עשויה מחומר רושם ותוסס. שלובב אינו מאריך ימים, כושתו סמוכה לפריחתו, עבר זמנו — אבד סברו ובטל סיכויו. אך מודעת גם זאת: הפלדה אף היא מתחשלת מתוך חומר ניגר, קורי הימים מרחפים בא' יור, מרפרפים ונמוגים, אולם פובלי' ציסטן אמן כשטיינמן מעניק להם חוסן, יציבות, קולע אותם לעבותות ואוסר בהם את החומק וחולף, אז מתברר שה' נצחי אינו חיוון בפני עצמו, כי אם להי' פך: הזמני הוא מקורו.

פובליציסטים קיצוניים, שהשיגרה חותמם, דומים אחד לחברו כתאומים אלה. אולם פובליציסטן ראוי לשמו ז' כה לכתר'ייתוד, המבדילו מבני אומגור' תר האחרים, בכל זאת ניתן בדרך כלל למתוח בינו לבינם קווי השוואה, ביחוד מתוך עקיבה אחרי מקורות ההשפעה וההשראה המשותפים, רק בודדים נשא' רים. ביחידותם, בהיותם מעין אבות לעצמם, אמנם, גם אבות אינם גולדים מן האין ואינם פטורים מהשפעות, אר' לם הללו, בכוח עצמיותם המפותחות, קולטים ומעכלים אותן עד שלא נודע כי באו אל קרבם, אליעזר שטיינמן חוסר הוא לגזע הנה, אין לו אח וחבר בפוב' ליציסטיקה העברית, מה שקיבל מרבר' חיו שפך עליו מרותו וצבעו בדם לבו, אם תשווהו אל האחד תמצא שהשונה גדול מן הצד השווה שבהם. לעומת זאת יש טעם להניח, שהוצברו בו ממיטב סגולותיהם של כמה מסופרי המעלה שלנו, כך הושגה מוגיה מופלאה ביצי' רתו, אתה מוצא בה מרוחב דעתו ועור' שר ניבו של נחום סוקולוב, מהגיגו החותך וצלילות סגנונו של אהר'העם, מן הלהט המוסרי של י. ה. ברנר ומן החן והנועם של דויד פרישמן.

מטבע הדברים הוא סופר תוהה על יעודו, במישרים או בעקיפים, יש בת' היתו חילופי משיכה ורתיעה, אמונה ואכזבה, חיוון זה של בחירה וגורל, העולים בקנה אחד, וגם מתרוצצים ומת' נבשים זה בזה, ידוע לנו מקדמות ימי האומה, תחילתו במאמצי ההתחמקות של הנבחר, אשר לאחר שאולו נימוקיו הוא שוטח חזינתו לפני קונו: "בי אדר' ני, שלחנא ביד'תשלח", וסופר כניעה וקבלת הדין, חפץ הבריחה והתושפת האחדות של גורל ובחירה מקופלים אצל ירמיהו בדיבור אחד: "ואמרתי לא'אזכרנו ולא'אדבר עוד בשמו, והיה כלבי כאש בוערת עצור בעצמותי, וגל' איתי כלכל ולא אוכל", קישורים אלה בין יוצרים מודרניים לבין הנביאים — עם והבדלות המובנות מאליהן — אי' גם צריכים להסליא, לא סופר אחד בעמו נושא עינו אל מרחקי העבר וחר בו אחרי דמות לעצמו, והיכן יבקש סופר בישראל את מבשריו הראשונים, מוריו ורבותיו אם לא בתקופת הנביאים?

את סופרים; הארת דמויות ואירועים בחנ'ך, קטעי סיפור; פרקי הגיון ושג' יון, אולם בעיקרו הוקדש לעניני יומיום, להוויתיה הילכותיה של ארץ'ישראל החדשה.

מכתלי מאמריו נצטיירה לי דמותו: סופר באחלו, שאינו מתערב עם שונים ואינו מתרעע עם המונים, הוא מאוין אל נפשו, אל קול אלוהים הדובר בקרבו, ואת אשר ישים בפיו אותו יגיד, אך ראה זה פלא, אהלו אינו מנותק וברוהק מרשות הרבים, בטבורה הוא נטוע, מפור' לש אליה מארבע רוחותיו, כי לא קן התבודדות הוא לו, אלא מקום התרכזות והתקדשות לתפקידו, מישלט שהופקד עליו מטעם גורלו, ממנו הוא חולש על סביבותיו, סוקר וחוקק את המתהווה, בוחנו ובודקו לאור הנכסף, שש לכל בחרת'שמש ונחרד לכל צל אורב, עש' רות שנים ניצב כך שטיינמן על משמר' מנוחו בורסי.

מכאן אנו רואים עד כמה אין המוס' כם קבוע במסמרות. לעתים בא מוסכם אחר, מאושש ממנו, ומערערו, כגון: אל הסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, יש קנקן שזוט מלא זהובים ויש קנקן מפור אר שאפילו אסימונים אין בו. ה"מה" אין לו קיום מכוח עצמו. הוא עומד ונופל רק לאחר שמתחבר אליו ה"איד", יכול סופר לעסוק כל ימיו בבעיות הנ' צה ולהישאר קרז מכאן ומכאן, ויכול הוא להתמסר לעניני יומיום ולזכות לשני שולחנות: היי שעה וחי עולם, אמנם, הסובליציסטיקה עשויה מחומר רושם ותוסס. שלובב אינו מאריך ימים, כושתו סמוכה לפריחתו, עבר זמנו — אבד סברו ובטל סיכויו. אך מודעת גם זאת: הפלדה אף היא מתחשלת מתוך חומר ניגר, קורי הימים מרחפים בא' יור, מרפרפים ונמוגים, אולם פובלי' ציסטן אמן כשטיינמן מעניק להם חוסן, יציבות, קולע אותם לעבותות ואוסר בהם את החומק וחולף, אז מתברר שה' נצחי אינו חיוון בפני עצמו, כי אם להי' פך: הזמני הוא מקורו.

מטבע הדברים הוא סופר תוהה על יעודו, במישרים או בעקיפים, יש בת' היתו חילופי משיכה ורתיעה, אמונה ואכזבה, חיוון זה של בחירה וגורל, העולים בקנה אחד, וגם מתרוצצים ומת' נבשים זה בזה, ידוע לנו מקדמות ימי האומה, תחילתו במאמצי ההתחמקות של הנבחר, אשר לאחר שאולו נימוקיו הוא שוטח חזינתו לפני קונו: "בי אדר' ני, שלחנא ביד'תשלח", וסופר כניעה וקבלת הדין, חפץ הבריחה והתושפת האחדות של גורל ובחירה מקופלים אצל ירמיהו בדיבור אחד: "ואמרתי לא'אזכרנו ולא'אדבר עוד בשמו, והיה כלבי כאש בוערת עצור בעצמותי, וגל' איתי כלכל ולא אוכל", קישורים אלה בין יוצרים מודרניים לבין הנביאים — עם והבדלות המובנות מאליהן — אי' גם צריכים להסליא, לא סופר אחד בעמו נושא עינו אל מרחקי העבר וחר בו אחרי דמות לעצמו, והיכן יבקש סופר בישראל את מבשריו הראשונים, מוריו ורבותיו אם לא בתקופת הנביאים?

מטבע הדברים הוא סופר תוהה על יעודו, במישרים או בעקיפים, יש בת' היתו חילופי משיכה ורתיעה, אמונה ואכזבה, חיוון זה של בחירה וגורל, העולים בקנה אחד, וגם מתרוצצים ומת' נבשים זה בזה, ידוע לנו מקדמות ימי האומה, תחילתו במאמצי ההתחמקות של הנבחר, אשר לאחר שאולו נימוקיו הוא שוטח חזינתו לפני קונו: "בי אדר' ני, שלחנא ביד'תשלח", וסופר כניעה וקבלת הדין, חפץ הבריחה והתושפת האחדות של גורל ובחירה מקופלים אצל ירמיהו בדיבור אחד: "ואמרתי לא'אזכרנו ולא'אדבר עוד בשמו, והיה כלבי כאש בוערת עצור בעצמותי, וגל' איתי כלכל ולא אוכל", קישורים אלה בין יוצרים מודרניים לבין הנביאים — עם והבדלות המובנות מאליהן — אי' גם צריכים להסליא, לא סופר אחד בעמו נושא עינו אל מרחקי העבר וחר בו אחרי דמות לעצמו, והיכן יבקש סופר בישראל את מבשריו הראשונים, מוריו ורבותיו אם לא בתקופת הנביאים?

סופר על משמרתו

(סוף מעמוד 6)

המובהק של היהדות היה לבנות בית חם לעם ולא מדינה קרה, לגדל בנים ולא עבדים, אורחים ולא נתינים" (ע' 11—110). דוק ותמצא: נושא ששטיינמן נזקק לו אינו נפטר ממנו בלא להשוף את נקודתו המרכזית, את הנקודה היהודית.

ד

לכן טובנת חרדתו הרבה לעצמאותנו הלוהנית, אך המדינה מטרה לעצמה, היא תנאי ואמצעי להגשמת חזונו של עם. אמנם, אין מדינה מחקימת בלי עצמאות מדינית, צבאית וכלכלית. אך בלי קוממיות רוחנית ניטלת ממנה רוח החיים. ראינו בתולדות העמים כיצד מנצחים אדירי כוח סופם שנטמעו במנוצחים, ונאיל ומצד עמידתם הרוחנית היה כוח האחרונים עדיף משל הראשונים. כולנו "היינו כחולמים" בקום המדינה. אולם רק נבובים וריקים רואים הנות הכל בעצם הקמתה. והרי למה כרך הנולד, לידתו מעוררת גיל, אבל רק לאחריה מתחילות דאגותיהם של הורים ומורים: כיצד לגדלו ולחננו לתורה ולמעשים טובים. כשם שיש צער גדול בנים פך יש צער גדול מדינה.

אמור מעתה: המדינה היא בבחינת כלי, הנערך לפי התוכן היצוק בו. טבעי, איפוא, ששטיינמן יתהלך על מעשה היציקת, סמוך לתהייתו הריצית דינו, ולא לחסד. בשלחי תש"ז הוא מהרע על הסכנה האורבת לישוב, העלול בהתפתחותו להיות פחות יהודי בצלמו הרוחני משהיה הקיבוץ היהודי בגלותו. "היהודי שם היה פגום בצורתו, אבל היתה לו צורה, יתכן שנהיה פגומים פחות ואף על פי כן מחוסרי צורה" (ע' 25). היכן מתגלית סכנה זו? יש משהו בחברה שלנו בארץ, שאינה רוצה להיות חברה יהודית, שאינה רוצה לבנות עצמה כעם, היא נמשכת ממרכז עצמה והלאה. היא פוזלת לחוץ-לארץ ובוררת באש זרה לתרבויות זרות. — בריחה מן הסגנון העברי ונטייה להתבוללות בתוך הסעם הגוי ולקבלת עצות, הערות והשקפות עולם מן החוץ — הנה הם סממני ישובנו" (ע' 26).

ומעשה הישוב-האב סימן למדינה-הבנת עיני אורחים נשואות בגעגועים אל הרחוק, אל אמנות-יבוא וספרות-יבוא. גדר זה משיכתם אל הכרם הזר, משום שזר הוא, ואילו את כרמם אינם נוטרים. וכיצד יגדלו שתילינו הרבים באווריה של חוסר אהבה וחוסר טיפול? גם לפתח המדינה רובצות סכנות. "אדיג" תנו הקטנה עלולה להיעשות גולה, היינו מדינה גלותית, מין ישראל שאינה בת-יבירה, מולדת חורגת" (ע' 181). טרעים ומטעים אלה המקווים שגאולת תרבותנו תבוא מן החוץ, אם יש סיכויים לצמיחתה ולפריחתה — מקרקענו תצמח ומריה מימיה תפריה. רק פרי המולדת נותן חיים של אמת רק בארץ מים חיים של המולדה מרווח את הנפש" (ע' 182).

לא החשפעה בכללה, המקוימת בשיעורה הטבעי, מקוממת את שטיינמן, אלא תאוות החיקוי, בולמוס-החוץ שאהו את חושבי מדינתנו. כל עוד לא נדע לטפח באהבה את נכסינו המקוריים, ויהיו דלים כאשר יהיו, נישאר עניים וריקים, אפילו ירבה העושר שיבואנו מעבר לים. כי מדינה ראויה לשמה לא היכון בלי עצמת אות רוחנית. בלעדיה עתיד להתערער גם מטשן של העצמאיות האחרות: המדינית, הצבאית, הכלכלית.

לעצמה כבודה מעצמו. הן העברתי בקרבנו בין אם נרצה ובין אם נמאן, האדמה שכבותיה מרובות. כלום רגלך זרזות על השכבה העליונה צלבוד? אתה דורך על האדמה ומלואה, על כל שכבותיה עד לתהומה" (ע' 294). אולם העבר באספקלריית שטיינמן אינו מופשט, הוא נראה בהפשטו: כל עוד מדובר בתנחות כלליות, אך בעיצוב תמונתו נדרש הרקע המוחשי של עם וארץ. אין אדם רואה את עברו אלא באמר צעות אבותיו, "צלם האדם הוא מעשה משור של צלמי אבותיו" (ע' 296). משמע: הם חיים בו ומרוקמים בדמיו, בפעלו, בהגיגו, וכיצד נוכל אנו, שבי ציון להינתק מעברנו, שכלי קסמיו ועוצם להצו והשפעתו לא היינו מגיעים עד הלום?

עוד לפני שזכינו בעצמאות, בתש"ה, קלט שטיינמן את הקול המבשר והרביע את משאלתו הברורה: "מדינת היהדות", ואל יטעו הטועים. נוסח זה לא התכוון למדינה שהמחצות המעשיות הן הרוח הדינה בארץ, אלא לזו שהאמת והצדק הותמה, כפי שונגה וחלמה דורות בישראל. "עין מדינה היושר לא היה לעמנו פסוק סתם, מליצה יפה, אגדה. בנקודה זו כלולה התמצית היהודית, מכאן נשמת עמנו יוצאת ודרך כאן היא שבה לחיים" (ע' 14). בשנה הראשונה לקיום המדינה הוא מציין את הנשוא, עלי להתעלם מן הנמצא, "אין עולמנו עולם שכולו טוב, ואין מלכות שכולה תכלת. אבל השאיפה לטוהר התכלת היא תנאי ראשון לקיום ישראל בארץ-צו" (ע' 50). ושוב הוא מעלה שאיפתו ומגדירה בשנה השניה לקוממיותנו: "יהודים בלי מדינה הם אבק חוצות. מדינה בלי נקודה יהודית, כלומר בלי חזון הצדק שמחצבתו יהודית, עשויה להיות טיט היוון" (ע' 78). לא "נקודה יהודית" ערטילאית, אשר בסתמיותה יכול כל אחד לפרשה כחפצו, אלא נקודה שתכנה — חזון הצדק" — שאוב ממקור ישראל. מכאן אחרתו בתש"א, בחששו שמא יבולע למשאת נפשו: "איש ישראל, עמוד הכן? שמור על סגולת היקר של נשמתך הישראלית, זכור ושמור את הנקודה היהודית, אל תזניה אף קוצו של יוד מן הערמין האנושיים והלאומיים שטיפחת במשך דורות" (ע' 219).

אף במסכת מדינה אין אנו ראשי-נים בישראל, כי אם ממשיכים. כבר היתה לנו מדינה, מסגרתה השתנתה, אבל תמונתה החקוקה בלב העם, בקוויה המהותיים, נשארה בעינה. מובן שתמונה זו, מדוגמה לנכסף, לקוהה סימני העליה של מדינתנו הקדומה ולא מימי שפלה ושקיעתה. מהו המור שג היהודי על המדינה ועל האזרח היושב בתוכה? "אין האזרח משרת, אף לא נתין בלבד, אלא בעל בעמיה, ואין המדינה מולך, הר כגיגית, עלוקה, תכלית. כוח עליון מופרש לעצמו, אלא היא בית חיינו, מקדש עם. אף כל העם קדוש, ממלכת כוהנים. כל ישראל יש להם חלק במקדש בית מלוכה. — — — אין לשנות באשליה, שהיהדות קיימה כל מה שקיבלה עליה ותלבישה בשר כל חזוניה. כשאנו אומרים יהדות, הננו מתכוונים לכי סופים נעלים, לחזון גדול, לשאיפה נאצלה, לרצון מובהק, ואכן, רצונה

סופר על משרתו

(עם הספר, הבחירה בארץ הבחירה של א. שטיינמן)

את המוסר כחומה גדולה ובצורה, העומדת בחוסנה גם לאחר שניבעה בה פרץ. אלא כסכר רב-מידות, שאי פילו סדק קל בקירותיו עלול לסכנו ולהביא לתמונתו. על כן מוקיע הוא בכל הזדמנות את שיכורו השרדה שב- מדינה, את בעלי הרהב, המקיפים עצ- מס בענני כבוד ומגדילים את המרחק בינם לבין העם. אוכרי לדוגמה את הסאטירה החריפה שלו על הזיקי הח- סינות שחברי הכנסת הוקקו לטובחם ולהנאתם. (ר' "סימן טוב, ע' 196 עד סוף המאמר). בשבילו ברור: דרי מעלה משפיעים על דמי שקולו ולרע. גדול ביהוד כוח הרע, שקולו הולך מסוף המדינה ועד סופה. מעללי האון מבסרפים אחד לאחד, קו לקי ותג לתג, עד שעולה ומגובשת מתו כס ההסכמה הכללית: כך הוא סדרו של עולם. "המדינה שעתה בכל אחד מאתנו טלטלה רבה. — — — לאינו עינינו: הכוח מושל בכיפה, הרוח יתומה. כל דאליס כבר ואף כבודו מת גדל בעולם. תלמידי חכמים והדיוטות, גדולים וקטנים, הכל היו עדי ראיה ושמיעה, שאין דין ודמים בעולם. כל כיוון שכן ניצנצה הכפירה כנגד צר- עת בלב רבים, ויש מהססים ואומרים: הם לחילה הקיץ הקץ על עשרת הד- ברות וכל עיקרי האמונה יצאו ביר- מוס" (ע' 99). כפירה זו סכנתה מר- בה, היא אב ותולדה כאחד. השפל המוסרי הוא שהביאה לעולם, אבל בהתעצמותה עלולה היא לעקור ולהכ- חיד את ערכיו הקירים ביותר, ומה שגרוע מכל: אפילו תמימי דרך, שרר- חם רופף ורצונם רופס, עלולים לאבד את שיווי משקלם, להימעד ולהיירדד כטה מטה.

מרוכים גילוייו של המשבר המוס- רי, מהם שזיקתם אליו אינה נתפסת כרימון. ראשונה מהם שקישורם נר- יאף מקרי ירפיו. שטיינמן חותר לאותה נקודה סמויה, שבה מתחברים חזיר- נתילוואי שונים, הקובעים חשיבות עצמם, כל בהתפעל המרכזית. הרי "בת אחזק זכרונה לברכה", מאשנב הכותרת נשקפת אלינו התקלה בכל חומרתה. אוי לה למדינה שגלתה ממ- נה בת הצחוק, המשמחת אלוהים וא- נשים. האם מעוצר רעה ויגון היא נגר- זה מפייתונו? והרי גם כעתות צרה ומצוקה מופיעה בת הצחוק האנושית וזוהרת כקשת בענן. "היא נוגה, נכאה, הרדה, ובכל זאת מסיקה זיו ומפיצה נוגה" (ע' 207). בעל כרחך אתה מב- קש את סיבת היעלמותה בחליפות הר- בות שאירעו במדינה. מליון שהאור- חים נחלקו למעמדות נמוגה בת הצ- חוק המקרבת ובמקומה בא החיוב החסני, המיועד לגבוהים בטולם החב- רה, אלה שצריכים להם היום או שיצ- טרכו להם מחיר, ואל יהא חסרון בת הצחוק קל בעיניך, הוא צריך להדאיג- נו יותר מן המעילות. עוד מצויים ביי- די הרשות אמצעים לסתום פירצה הקוראת לגנב. אך בת הצחוק שנבלה על שפתיים ותמה לגווע — קשה להח- יזרה לתחתיה.

עתה אנו שבים אל נקודת המוקד. כל הגנעים והפגעים שנתרבו במדינה סיבתם בהתרחקותנו ממקור ישראל, בשאיפתנו להיות ככל הגויים. עוד בכסליו תשי"ח זוהר: "אם נתפור לנו את המדינה לפי מידה מעל כתפי אחרים לא יהיה לנו קיום בתכלית הפשוטה" (ע' 35). אפילו האמירה הנכונה, "נעשה כמתוקנים שבגויים" אין בה משום. מה שתיקון לאחד אפשר שיתא קילקול לאחרים" (שם), מהי אפוא הדרך שעלינו ללכת בה? להמי- טיך בדרך שסלולה אבות, לא הליכה סומה, כמובן, אלא כנו המקרבת אי- הנו להגשמה חזונה הקדום של האומה על ממלכת הצדק והיושר. כל סטייה ממסילת ישרים זו תציעינו מדחי אל דחי. על כן אין דעתו נוחה מטקסיות מופרזות, מן ההתגדרות בדרגות ובמ- ידום, מהתלככות מרעישות, מגיווני שלטון שהועתקו מן החוץ. לא משום שאיטטנים הוא ואין הליכות אלו לפי רוחו, אלא משום שהוא חש ברוח הר- עה היוצא ממתוך. הנה, למשל, תוס- עת הירידה, הוקרים העלי הרבה גורי- מים להתפשטותה, אך שטיינמן רואה גם סיבה שנעלמה מעיניהם: "מי שאי- נו רואה את זיקת הנמלין שבין של- טון הפרטסיה והטקסיות לתנועת ה.יורדים" בארץ, אפשר רק לגלגל עליו רחמים — — — היים של חיצו- ניות, ההתכבדות הנואלה המושלת בכיפה, הטרספיות הרוחנית הנותנת את אותותיה בכל, חותרים תחת היש- ראליות בכל מובניה ומעוררים תאוות הגירה לחוץ-לארץ ולכל חוץ" (ע' 347). ראייתו של שטיינמן מופגמת, נתונה למערכי נפשו של האדם. גם בהזדקקו לחזון חיצוני אינו נסטר ממנו עד שהוא עומד על השתקפותו בלבב פנימה. בתגובתו ובתוכחתו חו- זרת ומבצבצת, "הנקודה היהודית", יש מעשים שלב גויים גם בהם, הואיל והסכינו עמם, מעין הרגל שנעשה טבע, אבל הם עשויים לפגוע בנפש היהודי, מעשה בישוטים שפיורו הפגנה ביוז- שלים. לפי השמיעה חילקו גם מהלך- מות, לכאורה, כך מנהגו של עולם, אך עולם שזה מנהגו אינו עולמו של שטיינמן. אצלו מתקשרת מיד אסו- יאציה למעמד אחד במקרא, שבו גר- ער אבי הנביאים ברשע המכה רעהו, לכן הוא זועק חמס: "אין השפלה גדולה לכולנו יחד ולכל פרט מאתנו מהרשתי זו. כל מכה הניחת באסיר או בעריו, בחייל עריק, בילד עזוב, בכל ילד או חלש, היא מכת-לחי. לא

מאת ב. י. מיכיל

שטיינמן מנעים זמירות על גס המ- ומשוים קטון וגדול, ואילו עתה נש- דינה ועל נפלאות לוחמיה ובוגיה. אך למ באהבתו אותה אינו מסתיר את קול למעמדות, ההתגדרות וההתכבדות המומים שדבקו בה. בענותו אמן אחרי המעשים הגדולים שנעשו הוא מתריע על אותות השחיתות המסתמנים בשר- ליהם. והרי אין האחרונים מהיירבי מציאותם של הראשונים. להיפך: הם עומים עליהם מורהמתם ואפילו מוכ- יינות לתיאבון, אף אורחים ישראל- יים, שהיו שומרי-החוק נאמנים ומקיי- מי מצוות לאומיות בימי השלטון הנכ- מיהם ראויים לכל תהילה. אך תמיד מלווה אותם שאלתו: מהו מעמד הא- דם בתוך המעשים המפוראים ההם? האם רמה גם קרנו ברוממות? ואין ענומה מתשובתו: "הסו'הכל של תקופה קצרה להכרות המדינה הוא לא התלות הרטו והברת כבוד האדם וערכו, אלא, אדרבה, מיעוט הרמות של האדם, הנמכת קומתו והפחתת מע- דתו הן לעצמו והן לאחרים" (ע' 114). ובמקום אחר: "המפתח האנושי נה- ערער, המוזנה שבלב נפסלה" (ע' 60). מקור הרעה, לדעתו, בכך, שהוקמה מחיצה בין פרנסת המדינה לאורחיה. בימי ההתנחלות החלוצית והמאבק על השגת עצמאותו המדינית היינו שווים

למניעה המוסריים. היעדרם של אלה משאיר אותו באדישותו, כשם שהיר- צר עצמו אדיש למכאובי אנוש, לנפ- תוליו, אך בגלותו בתוכה את שורש הרע שוב לא יעמד לה פיתוייה ומדור- חיה. דינה נחתך לשבט. הגאה לא- איכפתית היא חסא, קודמת להגאה בדיקת הטוהר של גורמיה. מכאן שא- לוחי: "אמנות זמנו מהיכן היא ניי- וונה וממה היא יונקת? מבאר החיים לא מן המוות שבסיר? פניה לאן? לפי- תח התקווה או לעמק העמור? ומי הוא המלאך המכה על ראשה ואומר לה גדלי: מלאך רפאל או מלאך מהב- יאל? ומה הכוח הדוחף את האמן בך-זמנו לעלות על האבנים: זוחל התכלת של עולמות אל מים המאזרים של יצרים עכורים?" (שם). לא להג- דיל שעשועים נוצרה אמנות, ובזוואי לא כדי לספק את יצריו הרעים, מטבע בריאתה נידעה להרבות את בעולם, לחזק את שלטון הטוב, לזכננו ולהעלותנו במעלות האדם.

במאמרו המוסרי אין שטיינמן מסתפק במדע. כדי להבינה כהלכה עלינו לדאוגה כשהיא שותלה בקר- קע היהדות. האמור להלן אינו לקוח מעיקריה המנוסחים, אלא מארחות קליטתה והעבחה במשך דורות. היה- דות אינה מודה בשתי רשויות או ברי- כנין אישי. שהושג לאחר לבטים, נסינות ומאמצים. עם זאת אין להת- עלם מן הנקודות שבהן היא מתחברת אל העבר ויונקת מצינורותיו. והרי אין ספק, כי התכונה האישית מתעלית מהתחזקת בהיותה מחושקת בחישובי כוונה.

המוסר ביהדות אין לדאוגה כהח- סטמטיה, אלא כמסדה, שבלעדי אין קיום לבנינה. המנהג לסלק מתוכה יסוד זה, ואפילו לשנות מעמדו, הרי- טה מרפקה מתכנה. המוסר בתפיסתה אינו משגשג או משכיר למטרות נעלות, אלא מטרה לעצמה. הוא שלם ומחלט ואינו ניתן לחלוקה שרירותית ולפרז- שים עצמאיים. "יתכן כי יזון ילידה את חיפיו, אבל ישראל לכל הדעות ילידה את המוסר. אומתנו היא עם האמ- סר ואם אינה אומרת גזורו. אין ישראל יכול להגיד מוסר אדם לחוד ומוסר עם לחוד: גזל בין אדם לחברו אסור וגזל המדינה מותר: — — — טבע היהדות גנוים חוקי מוסר, שרק בכוחם ועל פיהם יהיה לה קיום" (ע' 222). לחוקים אלה כפופים עיוגיו של שטיינמן, הדבר מורגש בכל מקום שהוא מרעיף לקחו ומחווה דעתו. מי שקנהה המידה המוסרי גר לרג- לזי לשולם אין המקרה שולט בנישנו ובמסקנתו. יודע הוא מוצאם של דב- רים ומחוז פופס. בעמידתו לפני גוף הנתון לבריתו — גוף של מדינה או של חוג מסוים בתוכה, של אמנות או של ספרות — נראה שטיינמן כמחדד מיעותו ושואל: הפועל דופק את האפי- סרי בגוף זה? אם כן, ואפי- ריתו: ואם לא — סימן הוא שפרחה נשמתו או שמתקרב שעת יציאתה. על כן הוא דורש מן המבקל להחמיר בדיקתו, לבחון את המעשים אך ורק "באפקלריה של הצדק ושל היושר" (ע' 56). וזוהי חומרת הרופא, שאינו מבקש אלא לרפא. גם אם ריפוי קשור במוסר, ואף גידו: המדינה צעירה ועוד מועד לחזון הצדק והיושר. צעיר- לוחה היא הנחנת. "דווקא עכשיו, בחדשי העיבור וההיריון של צורת- החיים וההנהגה במדינתנו, צריכים אנו להקפיד ביותר על חוקי הגיון המוסריים. השנים הראשונות, ואולי גם החדשים הראשונים, עשויים לקבוע את צורתו לדורות הבאים" (ע' 61).

כיצד לקדם את מני הרעה? כיצד לבער את הגנעים שכבר נתגלו בתוך המחנה? אין המוכיח מסתפק בהוכח- תו, כי אם משתדל גם להורות דרך לחישים. שטיינמן מבקש להקים, מעין מגן דוד אדום כנגד העוללות במדינה" (ע' 57). אופיית היא השענת הצעתו על הפסוק "ואתה תחזה" בפרשת, ית- רי, מצויים בינינו אנשי-לב כדומה לאלה שציינו שם. הללו אשר "בשב- עו אמונים רק לאמת, לצדק, ליושר, עולמם לטובה הכלל", ישמשו "צבא-ישע" לתקלות החברה" (שם). כעבור זמן הוא מדבר על כינון סנהדרין, שאותו מגן דוד אדום יהיה אחד מתפקידיה הראשיים (ע' 100). בכל האמור חוד- רת מבצבצת חזירתו לתקן עולמם במלכות הצדק והיושר. ומעניין: בת- יסתו, השואבת ממקור ישראל, אין המוסר והיפה צוררים זה את זה והואיל ונשתים הם זיווג טבעי. צירוף הפוך הוא מחוץ לגדר הטבע. אין הכיעור תו- פס במוסרי ואין היופי שריוי בכל" "תימוסרי, בנקודה זאת נעמיתו ספק- נית: "כל מקום שנאמר רוח, צדק, מוסר ויושר המכוון הוא גם לטעם החשב, לניו, לתפארת. הרע הוא מנו- ער: הגול מגונה; הפריצות בויה וכל מה שעובר תחומי הטעם הטוב, הגר- כה בחיפלות. הוא גם מוקצה מחמת מיאוס" (ע' 103).

בתחום התפיסה הזאת מתנבשים על- רונותיו הספוייהם של אמנות ועפי- רות. אינו הולך שבי אחרי חכמה יזון כאשר אין בה פרי כי אם פרחים. במטבעו של שטבר ר' יהודה הלוי הוא מבחין הבחנה נוספת: "גם פרחים נפי- רדים למשפחותיהם לפי הטוב והרע" (ע' 369). טובים שבהם עוד מהנים את הבריות בנשים ובריחם, מה שאין כן פרחי הרש והרוע. אולם הוא, משתו- קק את הפרי הגלום בפרח. בעמדו לפני יצירה אינו מסתפק בקסמי צלי- ליה ומראותיה, אלא שואל לתכליתה,

אחת הדרכים שבהן ניכר סופר המעלה היא בכך, שדעתו נתונה לכל ענין וכעיה שהם בתחום ההווה האנר- שית, אינו מבקש להיבנות מן הגדוד לוח ואינו חושש מנגיעה בקטנות. בש- בילו קובע גרעיני הפנימי, קובעת תכ- ליתן, כבודה ומשקלה של יצירה גנר- זים בתוכה היא, בכוחות העיצוב שהושר קצו בה, במשאת הנפש שהונחה ביו- דה, ולא בגושא שממנו נלושה כלום לא ראינו ענין נשגב שנזרזולו והועם זהרו לאחר שמעוטי יכולת יצקוהו בשיר, כסיפור או במחזה? ולעומתו — אבן שאין לה הופכים, מאסוה הבוגים, שוספר מחונן עשאה אכניסינה בכנין יצירתו. הווה אומר: הנושא הוא כחור מר ביד היוצר. בהיות יזיו אמנות הוא מעניק לו כובד וערך, ואילו כשתן לפיות וכושלות — לא תעמוד לו זכות הנושא. האמור כאן לגבי היציר- רה בכללה כוחו יפה גם לבני שלוח- תה הפובליציסטיה.

ביצירתו כורך שטיינמן בכרך הקט- את העלילות הגדולות והפסיים הקט- נים, חשיבות הנדון אינו בערכו הנג- רי, כי אם במשמעות שגילה בו הסיר- פר. הוא מרבה לתנות בחזון האומה על שלטון הצדק, אך במיכלול ענינו גר- עד מקום נכבד גם לזוטרות, שאפילו דנים בהן ומתווכחים עליהן אין לר- אים אותן כרום עולמנו. הנה הוא גר- שא דברו על גורל ישראל בעמים, על חבלי גידולה של מדינתנו הצעירה, על מעמד תרבותנו וספרותנו; והגם הוא מקדיש עינו לארחות ומנהגות מדינה, למידות ונימוסים של אזר- חיה. הכל כשר לדיון: "התור" המפורי- טם; הדוחק באוטובוסים; ראות הסק- טים; היחסים בין הפקיד לאלה הזקוקים לשירותו; משמשי הציבור הסוגרים על עצמם במכונניותיהם המהו- רדות; שלוחי עם עני המרבים לטוס לכל קצווי ארץ וכו'. רבים טיפלו בכל אלה: העסקן כנאומי, העתונאי בר- שימתו החטופה, הריפורטר בריפור- טאזיה שלו, הפיליטופיסטן בפיליטונו הקליל והקוראים במכתביהם למערכת. אך למגע קולמטו של שטיינמן הוזהו חש על פני השטח נקשר אל המתרחם במעמקים, נתברר שיש לדקדק בקלות עות רישומיה על נפש העם. (המשך בע' 6)

אין שטיינמן מקל ראשו במלאכת הביקורת. הנקל הוא לייחס את המשבר המוסרי להשפעת העליה ההמונית, לערברב הכרוך בעקבותיה. אולם בדי- ברו אין שניים אלה מתקשרים בקש- רי סיבה ומסובב. מכאן אנו למדים: לא בגורם אנושי חדש הלוי הקולר, אלא בתמורות שחלו בגרעין הישובי הוותיק, זה האחרון נועד לשמש מר- כוזיקוי להיקף שנתעצם. והנה טשה הנגע במרכז עצמו, וממנו משש והר- בים את השורשים בהיקפו. כדי להס- אחטיע בהמחשה ציורית, אין לראות

החשיבה המוסרית: "אנו שלפנו את חרבנו לא מתוך נדחך הרוח. הסיף שלנו היה כרוך בספר, בספר הצער הישראלי, במגילת הזעם של דורות עשוקים ומקופחים, אויבנו פרשו עלינו כנף הברזל ואנו השיבנו אליהם מלחמה, מתוך שעשינו לנו שתי כנפיים: אחת של ברזל ואחת של רוח. — — — ידנו יהיה נאמנה משום שכל אחד מלוחמינו נאמן עליו הדיין שבלבו, שהוא נלחם למען הצדק והיושר, אנו ניצחנו ככות הננים וכמות האכות שהנ- חילו לנו עריכים נעלים, שמרו עבורנו על מסורת הדורות, נתנו לנו מורשה כתובה, תורת חיים, מין הסדה שהיא מוגה של כתב ובעל פה, של עקרון מועשה, של הלכה כרוכה באהדה, בשר מוזק באש הרוח" (ע' 74).

יודע כוחו של שטיינמן בקביעת פסוק עתיק במשבתו ביי זמנו, קבר- עה זאת אין לדאוגה כמעשה-החשב כלבד: באמצעותה מפציע ממתבאוי על הפסוק "ואתה תחזה" בפרשת, ית- רי, מצויים בינינו אנשי-לב כדומה לאלה שציינו שם. הללו אשר "בשב- עו אמונים רק לאמת, לצדק, ליושר, עולמם לטובה הכלל", ישמשו "צבא-ישע" לתקלות החברה" (שם). כעבור זמן הוא מדבר על כינון סנהדרין, שאותו מגן דוד אדום יהיה אחד מתפקידיה הראשיים (ע' 100). בכל האמור חוד- רת מבצבצת חזירתו לתקן עולמם במלכות הצדק והיושר. ומעניין: בת- יסתו, השואבת ממקור ישראל, אין המוסר והיפה צוררים זה את זה והואיל ונשתים הם זיווג טבעי. צירוף הפוך הוא מחוץ לגדר הטבע. אין הכיעור תו- פס במוסרי ואין היופי שריוי בכל" "תימוסרי, בנקודה זאת נעמיתו ספק- נית: "כל מקום שנאמר רוח, צדק, מוסר ויושר המכוון הוא גם לטעם החשב, לניו, לתפארת. הרע הוא מנו- ער: הגול מגונה; הפריצות בויה וכל מה שעובר תחומי הטעם הטוב, הגר- כה בחיפלות. הוא גם מוקצה מחמת מיאוס" (ע' 103).

בתחום התפיסה הזאת מתנבשים על- רונותיו הספוייהם של אמנות ועפי- רות. אינו הולך שבי אחרי חכמה יזון כאשר אין בה פרי כי אם פרחים. במטבעו של שטבר ר' יהודה הלוי הוא מבחין הבחנה נוספת: "גם פרחים נפי- רדים למשפחותיהם לפי הטוב והרע" (ע' 369). טובים שבהם עוד מהנים את הבריות בנשים ובריחם, מה שאין כן פרחי הרש והרוע. אולם הוא, משתו- קק את הפרי הגלום בפרח. בעמדו לפני יצירה אינו מסתפק בקסמי צלי- ליה ומראותיה, אלא שואל לתכליתה,

אחת הדרכים שבהן ניכר סופר המעלה היא בכך, שדעתו נתונה לכל ענין וכעיה שהם בתחום ההווה האנר- שית, אינו מבקש להיבנות מן הגדוד לוח ואינו חושש מנגיעה בקטנות. בש- בילו קובע גרעיני הפנימי, קובעת תכ- ליתן, כבודה ומשקלה של יצירה גנר- זים בתוכה היא, בכוחות העיצוב שהושר קצו בה, במשאת הנפש שהונחה ביו- דה, ולא בגושא שממנו נלושה כלום לא ראינו ענין נשגב שנזרזולו והועם זהרו לאחר שמעוטי יכולת יצקוהו בשיר, כסיפור או במחזה? ולעומתו — אבן שאין לה הופכים, מאסוה הבוגים, שוספר מחונן עשאה אכניסינה בכנין יצירתו. הווה אומר: הנושא הוא כחור מר ביד היוצר. בהיות יזיו אמנות הוא מעניק לו כובד וערך, ואילו כשתן לפיות וכושלות — לא תעמוד לו זכות הנושא. האמור כאן לגבי היציר- רה בכללה כוחו יפה גם לבני שלוח- תה הפובליציסטיה.

ביצירתו כורך שטיינמן בכרך הקט- את העלילות הגדולות והפסיים הקט- נים, חשיבות הנדון אינו בערכו הנג- רי, כי אם במשמעות שגילה בו הסיר- פר. הוא מרבה לתנות בחזון האומה על שלטון הצדק, אך במיכלול ענינו גר- עד מקום נכבד גם לזוטרות, שאפילו דנים בהן ומתווכחים עליהן אין לר- אים אותן כרום עולמנו. הנה הוא גר- שא דברו על גורל ישראל בעמים, על חבלי גידולה של מדינתנו הצעירה, על מעמד תרבותנו וספרותנו; והגם הוא מקדיש עינו לארחות ומנהגות מדינה, למידות ונימוסים של אזר- חיה. הכל כשר לדיון: "התור" המפורי- טם; הדוחק באוטובוסים; ראות הסק- טים; היחסים בין הפקיד לאלה הזקוקים לשירותו; משמשי הציבור הסוגרים על עצמם במכונניותיהם המהו- רדות; שלוחי עם עני המרבים לטוס לכל קצווי ארץ וכו'. רבים טיפלו בכל אלה: העסקן כנאומי, העתונאי בר- שימתו החטופה, הריפורטר בריפור- טאזיה שלו, הפיליטופיסטן בפיליטונו הקליל והקוראים במכתביהם למערכת. אך למגע קולמטו של שטיינמן הוזהו חש על פני השטח נקשר אל המתרחם במעמקים, נתברר שיש לדקדק בקלות עות רישומיה על נפש העם. (המשך בע' 6)

אחת הדרכים שבהן ניכר סופר המעלה היא בכך, שדעתו נתונה לכל ענין וכעיה שהם בתחום ההווה האנר- שית, אינו מבקש להיבנות מן הגדוד לוח ואינו חושש מנגיעה בקטנות. בש- בילו קובע גרעיני הפנימי, קובעת תכ- ליתן, כבודה ומשקלה של יצירה גנר- זים בתוכה היא, בכוחות העיצוב שהושר קצו בה, במשאת הנפש שהונחה ביו- דה, ולא בגושא שממנו נלושה כלום לא ראינו ענין נשגב שנזרזולו והועם זהרו לאחר שמעוטי יכולת יצקוהו בשיר, כסיפור או במחזה? ולעומתו — אבן שאין לה הופכים, מאסוה הבוגים, שוספר מחונן עשאה אכניסינה בכנין יצירתו. הווה אומר: הנושא הוא כחור מר ביד היוצר. בהיות יזיו אמנות הוא מעניק לו כובד וערך, ואילו כשתן לפיות וכושלות — לא תעמוד לו זכות הנושא. האמור כאן לגבי היציר- רה בכללה כוחו יפה גם לבני שלוח- תה הפובליציסטיה.

סופר על משמרתו

(סוף מעמוד 5)

עברי מקורי, בבהיגת, ואש מתלקחת בתוך הברד". זוהי הרכבה מופלאה, יהודה במינה. כשם שמחשבתו מקור רית, אחוזה באישיותו היוצרת ובו בן מן מעורה בקרקע אבות, כך גם לשונה. ידועים בספרותנו אמני לשון גדור לים, שכמוהו מצויים הם במיכרותיה העשירים ומגיעים בכרייתם אל הרב דים העמוקים ביותר. יש והם מעלים ממעמקים אלה ניבים ארכאיים ומש" תדלים לשתלם ביצירתם. פעמים חפ" צם מצליח בידם ושתילי העבר נל"ל טים באדמה החדשה, אך לרוב אין הפצם מצליח בידם. לא זו בלבד שאר חם ארכאויזמים אינם נבלעים אורגא" נית בלשון ימינו, אלא אפילו ביצירי חם הם מוסיפים הללו להיראות כמ" אובנים, שטיינמן נוסל מלוא חפניו מגנוי קדומים, אבל לא ניבים שבלו והוצאו מכלל שימוש, אלא מלים שכי" חות ביותר, שעד היום לא נס ליחן, והתוצאה מעוררת השתוממות: פסוק, שמלים אפורות אלו שימשו חומר לבנינו, מושך את לבנו בנוי ובזהרו, למעשה מרכבה כזה מסוגל רק משור" רר בכוח. יש משוררים שגם בנושאים וגם בלשונם הם מתרחקים מן האכסור טי הנדיר. בזה ובזו הם דבקים ביומ" יומי, בשגור, אך כל קסמם נצפן במ" לאכת היצירות, במשקל ובקצב שהם מע" ניקים אגב תהליך זה לאותן מלים דלות ומצויות, וכלתו של שטיינמן, שחברו בה וירטואוזיות וידעה ואינטואיציה חריפה, מתגלית אף היא בסוד היצירי פים האלה.

בין מחדשי לשוננו תופס שטיינמן את המקום הראוי לו. הוא הרחיב גבול לה והעשיר אותה בניבים ובדרכי צירוף חדשים. אך במה הוא גבול מן האחרים? ייחודו וגדולתו מתבטאים קודם כל בכך, שאין הוא לחוש אחרי חידושים, הללו מועטם יפה להם, עשיר בלשון אינו דווקא מי שנכסיו מרובים, אלא מי שידוע להשתמש בהם כחלכה. ועוד: הסגולה העיקרית בחידושו היא זו, שלרוב אין מרגישים בו כלל, החדש אינו מופיע אצלו כנ" טע זו, שקליטתו היא תנאי להצלחתו, אלא כיונק העולה מגוף העץ. הוא כור" תב, למשל: "חוכה והיתלולה". אין אתה חש מיד שחידוש כאן, כי בעצם נתחלפו שתי אותיות בתיבה אחרונה, בלי שיחול שינוי כלשהו בהבעתה. היא רק נגזרה משורש תנכי ונקבעה במ" קום "איטלולה" שבתלמוד. במקום אח"י אנו קוראים: "והנה נתלפה". כלומר: מישרץ תולעים (ר') "במעגלי צחוק", שנחון "דבר" (תשי"ז). נדמה לנו שא"י שם בתנ"ך, מצויה "מתלעה" זו בכך מתייחדים חידושו. לא חידושים לתי" אבון, כעושה נפלאות בחמרי הלשון, אלא כאלה שצמיחתם טבעית והלשון בולעתם ולא נודע כי באו אל קרבה.

עדיין הפרוץ בלשוננו מרובה על העומד. עדיין יסודות שונים משמשים בה בערבוביה, ומזיגתם רחוקה. מכאן גם המגמות המתרוצצות בספרותנו הצ" עירה, שאחת מכחישה את חברתה, יש שואלים ללא הבחנה מאוצרותינו העתיקים, גם מכלי שני, ויש משתמ" שים להנאתם בגידולי הפרע של הסלאנג. אלה ואלה חייבים ללמוד הר" בה מקודמיהם: כיצד מרכיבים ישן בחדש, כיצד מפיקים פסוק עברי נאה מן החומר הלשוני הקיים, והרבה יכור" לים הם ללמוד מיצירתו המסועפת של מורנו ורבנו אליעזר שטיינמן.

מה בין הפובליציסטיקה של שטיינ" מן לזו של חבריו למקצוע? מעולים שבהם מצטיינים ברוב ידיעה, ביכור לת הבחנה, בכושר ניתוח. מהם שנת" ברכו גם בראייה רחוקה, בהשכילים לצייר את פרי העתיד לפי זרעו בהווה, אולם לשטיינמן מנה אחת אפיים — חותר היוצר, כל היוצא מתחת עטו יצוק ביצוקת'אמן וחוט של חן משוך עליו, יש שאר"רוה בכתיבתו, מתת שרק סופר-כחמד זוכה בה, וכשאתה מצרף סגולותייקר אלו אחת לאחת מתברר: כתיבה זו חורגת ממסגרתו המקובלת של המאמר הפובליציסטי ומשתלב בתחום המסה, שרקעה אק" טואלי וריקמתה יפה לכל הזמנים, אין ספרותנו עשירה בסוגי-יצירה זה. שטיינמן העלה את המסה לפיסגה, שס" פק אם הגיע אליה יוצר עברי אחר בימינו.

טוענים: אין לגלות אצל שטיינמן שיטה משוכללת, שניתן להפעילה ב" חס לתופעות שונות בחיינו ולקבוע לפיה עמדה כלפיהן. יש גרעין של אמת בטענה זו, אך מדוע נבקש ביצירי רח הסופר מה שאין בה ולא נראה את שיש בה? שטיינמן אינו פילוסוף, הכיר נה את השקפת עולמו אריה בצד אריה ונדבך על גבי נדבך, הוא יוצר-הוגה, המפור מחשבותיו כאבני-חן, המתנוצר צות ביריעת יצירתו, ולא כאבני-בנין הדבוקות אחת להברחה ומשוקעות בחוך החומה האחת. אולם יש בכל זאת רעיון מרכזי המבריה את כתביו, והוא מהובר לקרקע-מורשה: צדק צדק תרדוף; אמת אמת תרדוף; על צלם האדם תשמור, ואין השלושה, וכל המס" תעף מהם, אלא אחד.

את הדגש יש לשים על השקפת העו" לם, במידה שהיא מצויה ביצירה ואפ"י לו יש לטרוח בצירוף גרגריה, ולא על השקפת עולם בדוקה ומדוקדקה, ערוכה לכל פרטיה. זו הראשונה שרי" רה וקיימת בכתבי שטיינמן, ואדניה הוטבעו, כאמור, על יסודות לא ימוטו, אמנם, מישנתו אינה סדורה (אף שהיא ברורה מאד!) אך ההוגה בפרקיה מגלה בה משהו היקר לאין ערוך מסגולות הסדר והמשמעת. הוא מגלה בה את חובות הלבבות של הדור.

גם ידיעה הדחוקות במדור הכרוני" קה מעוררות תשומת לבנו. "במעמד שרים" נתקיימה מסיבה פלוגית, הצגה פלמונית, מצירוף שתי התיבות והדג" שהן עולה באפו ריה קטורת. ו"אין דבר זה הולם לא את רוח המסורת הי" הודית ולא את הרוח שבאנוש הי" הודי התי" (ע' 66), לא שצרה עינו בכבודם של שרים, אלא שמקנא הוא לכבוד העם ולזקיפות קומתו. שאינם בני-ברית יכולים להתפעל מברקם של "כפתורים נוצצים", ואילו "אנו מייד" דים ערך רק לכפתור אחד, שכל פעם שמכים עליו רועשים הסיפים, הוא כפתור של פרז המצפון, הוא כפתור של הנקודה האנושית, ואין חשש לומר גם של הנקודה היהודית" (ע' 67). ג"י לוי התנהגות קלים מחזקים את הנשג" בות הנושנות או מערערים אותן. מכאן הודתו והקפדתו היתירה, מאז ומעולם ידענו: כל כבודה כנסת ישראל פנימה. היהודי הצטיין במתה של חיים פני" מיים, בבטחון פנימי, בחירות פנימית. עתה אנו מתנגדים ומתהדרים בהיצור גיות, שמפני התפתחותה הקיצונית הוא מקיידא, אולי אין רע בטקסים שהצני" עות והענווה חותמן, אבל הוא חושש ל"יד המנצחת" על מלאכה זו ומנפחת שיעוריה. אותה יד מלבה גם את הפא" חוס ומבזבות חומו, בעוד שהוא "דרוש ליומיומיות הפשוטה, — — — לחיים טמש ולא לזבלות של חיים" (ע' 90), אולי אין רעה גם בהצדעה כשלעצמה, אבל בראותו בה ביטוי לשיעבוד פני" מי הוא מפחד "שסוף כל הצדעה ב"י זיים להביא גם לידי הצדעה בנשמה" (ע' 64).

כך מתקשר ומוסבר דבר מתוך ז'בר, יש סמיכות בין גיעיד וזיע-נשמה, לתנועה היצונית יש שורש ותוצאה בחביון הנפש. הרי צרת "התור", במ" צב מסויים אין מנוס ממנו, הבנת המ" צב לאשורה, כהכרח לא יגונה, מביאה לידי השלמת עמו ושומרת על מנוחת הנפש. כך הדבר במתקנות שבמדינות. התור ניטל עקצו, הואיל ומקויימים בו סדר וצדק, ואילו אצלנו משמשים התורים, משתלה של עצבנות, חשד" גות, רגזנות, של הפצת הדעה הנפס" דת, שאדם לאדם שועל, התורים המור" גחים, הפרועים, הפרוצים — — — משמשים בית-ספוי לגדל אורחים לקר" יים, אנשים בלתי-חברותיים. החור עלול להרוס מה שהמדינה בונה או מחוייבת לבנות. ורעה זו נעוצה עיקרה בחוסר הבטחון שיש סדר, שיש דין ויש צדק בתור" (ע' 178).

גם הצפיפות במכוניות הציבוריות אינה מיוחדת למדינת ישראל דווקא. בהגרה תקינה אין גילויי-לואי חמ" רים לתופעה זו. מדוע, איפוא, עלו בשדה זה שלנו קוצי מרירות וקש"י חות? פני נוסעים לבשו קדרות, רגלם בועטת, כתפם דוחקת ופיהם מלא אלה וקללה. שטיינמן מסתכל במתפרצים אל האוטובוס והגראה מכה אותו בתד" המה: "צלם האדם עבר ובטל, כל פרי צוף אש להבה של זעם ושנאה" (ע' 143). אולם, כדרכו, הוא מוציא בית מיטלטל זה מצימצומו ונותנו ענין לבית ישראל שבמדינת ישראל. מסת" בר, הצפיפות באוטובוסים היא אמתלה ולא עילה, היא רק משמשת כלי רעם להולכת הצער והרגז שנצטברו בלב" בות. לא על מקום עמידה או ישיבה באוטובוס מתקוטטים הנוסעים. "על ד" אמות במלכות ישראל הם בועטים ומתבעטים יחד" (שם). בארץ ישראל ההווה היו חלק ונחלה לכל ישראל, אך לא כן הדבר בארץ ישראל המצויה, זו נחלקת למעמדות, לחוגים ולדרגות, אלה איכלים מטוב הארץ ואלה הסרה פת בסלם; אלה מסתופפים בדירות" פאר ואלה שוכנים בפחונים ובבדונים; אלה טסים במכוניות פרטיות מצוחצי חות ואלה נלחצים במכוניות ציבוריות מצופפות. מכאן, מן הפער החברתי המתרחב, נפתחת הרעה, "פולחן המ" כונית במשכנות עם עני, בתחומי ארץ דלה, וקולטת רבבות עולים, הוא דבר חסר שחר, חסר דרך-ארץ, חסר הגינות, חסר יושר. — — — ריבוי כלי-רכב, מכשירי-החבורה פרטיים, גורם הרבה לשיבוש דרכי החבורה בין אדם לחברו ובין אורה למדינה" (ע' 144).

וכך זוטא אחר זוטא, אך ברגע ששטיינמן מטפל בהם היא מבקיעה את הנרתיק שהמוסכם דחקה לחוכה, מת" פשטה לרוחב ולעומק ומגלה לעין כל את הגדולות המקופלות בה. גהשפים מניעי סתר, ציגורות האצלה חבויים, זיקות-גומלין שהסיחו מהן את הדעת, איזמלו מנתח את הגלוי ועינו בוחנת את הסמוי. בדיונו מוארת הבעיה מכל צדדיה. אולם עיקר הישגו בכך, שתמיד הוא פותח בה ציור לנפש האדם, לני" פש העם.

ח

שטיינמן מפליא לעשות כאמן הל" שון, שבידיו הופקדו המפתחות לכל אוצרותיה הגנוזים, אולם אין עושר זה שמור לו לרעתו. יודע הוא להשי" תמש בו שימוש מחושב, הכליתי, לשר" זו משתבחת בבחירותה הרבה, בפש" סותה המצודדת, ללא יותרת של סלי" סולים ועיטורים, קולמוסו מפיק מרג" ליות, אבל בעליו קוצב שיעורן ומש" קלן וקובע את המקום היאות לשיבוצן, שימו נא לב לבנין משפטו, כולו מור" צק ומחוטב, כיהלום זה לאהר שעבר אה כור המצרף ואת פי המלטשת, אך יחד עם הברק היהלומי הקר, מעשה ידי אמן, עולה מתוכו חומו של פסוק

6 קיה / 9537 דבר
יום ו', י"ד חשוון תשי"ז, 19.10.56